

ALICERCES PARA MAÑÁ MANIFESTO NO XXV ANIVERSARIO

23. Por todo iso, reclamamos a escola pública como servizo público para o desenvolvemento da educación de todos e todas. Con necesarias marxes de autonomía organizativa e de xestión. Laica. Participativa. Integradora. Innovadora. Culturalmente inculturadora, ao tempo que aberta ao mundo.

24. Somos conscientes de que a escolarización representa só unha parte da educación, que non a pode garantir plenamente, sendo unha tarefa que se continúa ao longo da vida das persoas. Pero, en todo caso, a escolarización debe preparar a todos e a todas para que poidan proseguir posteriormente a propia aprendizaxe, ao formar os hábitos e promover os saberes instrumentais, as destrezas e os medios para continuar aprendendo ao longo da vida.

25. De acordo con isto, os centros, no marco do sistema, deben desenvolver proxectos educativos e curriculares específicos, deben ser dirixidos con criterios de liderato e de comunidade de aprendizaxe que introduce a avaliación como mecanismo de autorregulación, deben estar menos presionados polo regulamentarismo burocrático e precisan corresponsabilización e estabilidade docente, ademais do preciso apoio institucional.

26. A cultura escolar en Galicia debe desenvolverse tomando en consideración a existencia dunha sociedade galega que ao longo da súa historia construíu e xerou unha cultura propia, isto é, un denso e articulado conxunto de feitos, símbolos, significados e sentidos, con especificidade no concerto cultural europeo e occidental; algo que se foi transmitindo e recreando ata o presente de modo maioritario a través tamén dunha lingua específica, o galego, dando lugar a unha das recoñecibles identidades culturais do noso actual mundo; un lugar e un territorio común dende onde proxectarnos cara a el. Emporiso, que reclamamos a plena normalización cultural e lingüística formando parte central do tecido que configura a cultura escolar entre nós. Ademais, e dado que a día de hoxe a lingua galega é amplamente maioritaria entre as xeracións adultas, o seu normal uso escolar non pode por menos que contribuír a mellorar as oportunidades de éxito, en particular, do alumnado procedente dos sectores sociais populares; dende a maior solidez dos coñecementos adquiridos mediante o uso da lingua ambiental cabe agardar o logro de mellores capacidades de aprendizaxe, e mesmo un mellor desenvolvemento da personalidade.

O profesorado: os educadores e as educadoras

27. O profesorado precisa dun desenvolvemento profesional continuado, coa consciencia de que ser educador ou educadora significa exercer unha profesión complexa polos saberes culturais e profesionais que se precisan, pola complexidade das tarefas a levar a cabo e pola mesma complexidade en que se desenvolven as vidas da infancia e da adolescencia que formamos arestora. Todo isto obrigou a reformular a tradicional identidade profesional do profesorado, ao reformularse unha parte das súas funcións, ocasionando situacións de desalento, de malestar, que cómpre corrixir, superando, así mesmo, modelos docentes que, como o “funcionario” e absentista, o “especialista”, o “autista”, o da “queixa permanente”, ou o “nostáxico”, asentan en perspectivas conservadoras e corporativistas.

28. A formación inicial do profesorado e dos educadores, que debe ser esixente, debe orientarse cara a formación dun profesor ou profesora reflexivo, promotor e mediador, que integra o saber teórico procedente das ciencias da educación, cunha práctica reflexionada e coa precisa dinámica de investigación colaborativa, no marco de redes profesionais de formación e innovación e de comunidades de aprendizaxe profesional; un profesional reflexivo, implicado no desenvolvemento humano, consciente da súa función cultural e relacional, con formación sobre os problemas que formulan a aprendizaxe infantil e as interaccións sociais e culturais, con capacidade de aprendizaxe e de maduración a partir da problematización da súa práctica diaria, sabendo que as experiencias escolares e educativas son fonte e referencia de saber e de coñecemento pedagóxico.

Sobre nós, como movemento de renovación pedagóxica

29. Somos como unha pequena rede ou un nodo dunha máis ampla rede, con algunha precariedade organizativa, como é habitual nas organizacións sociais autónomas, pero tamén con algunha precisa estabilidade, a favor dunha educación e de prácticas escolares e educadoras transformadoras; entendemos o valor do compromiso e procuramos actuar de acordo co que demandamos, co que sostemos como discurso, e na medida das nosas posibilidades. Procuramos pensar globalmente e actuar localmente, xerando ideas e prácticas de renovación pedagóxica, tomando en consideración fontes e correntes de pensamento plurais coas que procuramos conformar sínteses contextualizadas e acaídas.

30. Deste modo, unindo a dimensión técnico-pedagóxica profesional coa dimensión ideolóxica e de discurso político que sustenta, así mesmo, todo proxecto educativo, procuramos fortalecer colectivamente boas prácticas profesionais, sometidas a discusión racional, construíndo tamén comunidades emocionais e espazos de intercambio e de seguridade para os nosos limitados avances colectivos, como signo de profesionalización; somos, pois, con modestia, unha mensaxe contraria á desprofesionalización e favorable á causa da transformación democrática dende o territorio da educación.

Santiago, a 13 de decembro de 2008

Herdeiros e construtores dunha tradición renovada

1. Vinte e cinco anos de Nova Escola Galega permiténnos afirmarnos como continuadores dunha tradición organizativa do profesorado e dos educadores e educadoras, conformada por todos os que entenderon que a súa acción docente e educadora non podía, sen máis, sosterse sobre a base do pasado, dos costumes, ou dos mandatos legais e administrativos a ser acatados sen discusión; ao entendermos que tal acción debía ser analizada, reelaborada e pedagoxicamente actualizada dende criterios de racionalidade, para ser mellorada, coa conciencia de ser a educación unha potencialidade de desenvolvemento cargada de futuro. Somos continuadores/as dunha tradición que inseriu o desenvolvemento educativo no marco das loitas pola transformación social democrática, a prol dunha sociedade máis xusta, integradora, solidaria e libre, da que forman parte, en distinto modo e medida os educadores libertarios que asinaron en 1893 o Manifesto por unha educación integral, moitos homes e mulleres da “Institución Libre de Enseñanza”, moitos dos pertencentes ao movemento internacional da Escola Nova e á corrente internacional de educadores e educadoras socialistas, de Ferrer a Freinet, ata chegar ás varias expresións actuais sintetizadas nas plataformas e agrupamentos que coñecemos xenericamente como movementos de renovación pedagóxica.

2. Tamén somos, modestamente, construtores/as actuais de pensamento e prácticas de renovación pedagóxica. Con conciencia colectiva e continuidade vímolos facendo en Galicia dende hai máis de trinta anos arredor da defensa do que chamamos o “modelo de escola pública galega”, isto é, unha proposta xeral de educación integral; unha educación entendida como dereito de todos e todas, laica, dispensada fundamentalmente dende centros educativos públicos, xestionados democraticamente e con participación social; unha educación galeguizada nos contidos e na lingua de comunicación; adecuada para formar personalidades críticas; asentada nunha pedagogía do éxito, que toma en consideración as distintas realidades das persoas en formación, promotora de igualdade de oportunidades; unha educación con contidos culturais e con coñecementos significativos e valiosos, promotora dos valores cívicos e da cultura do traballo e da responsabilidade compartida. Dende tales antecedentes queremos hoxe facer algunhas reflexións, en todo caso, con alcance limitado ao noso contexto.

Avances e conquistas

3. Se partimos de que a educación, particularmente o que podemos entender por educación básica, é unha moi importante mediación para a calidade de vida e o desenvolvemento das persoas (homes e mulleres, nenas e nenos) e das comunidades, debemos recoñecer que dende hai varias décadas a educación para todos e todas é un programa asumido paulatinamente na acción política e gubernamental; de tal modo, os máis evidentes incumprimentos deste programa e as máis visibles discriminacións, son mal soportadas ou mesmo non toleradas polas opinións públicas.

4. Ao tempo, viñeron acontecendo de modo similar avances certos na cualificación pedagóxica: a escola e os centros educativos de hoxe non son polo común espazos de formación asentados no tradicionalismo, no autoritarismo, no memorismo e no verbalismo, no tratamento clasista dos contidos culturais ou na aculturación que nega as identidades culturais desexables, por máis que atopemos manifestacións de todo isto no sistema educativo, tanto nas institucións públicas, como nas privadas. Poderíamos dicir que a escola mudou. A formación e cualificación pedagóxica do profesorado é superior, sendo xeralmente máis consciente e pedagoxicamente informado sobre o sentido e razóns dos modos de acción e de intervención; os medios didácticos e os recursos de todo tipo gañaron, por igual, unha considerable cualificación. Os espazos escolares son hoxe, xeralmente, espazos de vida, de aprendizaxe, de desenvolvemento e de benestar; tamén comezaron a ser espazos de galeguización e de coñecemento e comprensión do mundo.

5. O expresado, coa ausencia de matiz propia dun texto de síntese, quere traducir, cando menos parcialmente, a tese que sostemos sobre os avances e conquistas escolares e educativas dos que nos sentimos parte solidaria cos nosos propios esforzos, aínda que do mesmo modo, debemos sinalar que as profundas modificacións e alteracións sociais que estamos a vivir e os ritmos e dimensións cos que elas se producen, abren importantes riscos a tales conquistas e avances.

Riscos, ameazas e retos

6. Diversos fenómenos e innovacións científicas e tecnolóxicas viñeron provocando ao longo da segunda metade do pasado século XX a ruptura dos límites xeográficos, políticos e culturais no que se adoitaba vivir por parte das maiorías sociais, situándonos actualmente no escenario dunha sociedade global e trasnacional, o que introduce notables interrogantes e obrigas de revisión dos nosos currículos escolares. Unha parte do que debe ser a cultura básica varía como consecuencia desta globalización e transnacionalización, obrigándonos a redefinila no seu conxunto.

7. As novas tecnoloxías da información e a Internet sitúannos no que coñecemos como a sociedade da información. É extraordinaria a rapidez, o polimorfismo, a riqueza e a diversidade da información. Pero non se encontra por igual ou en termos similares ao acceso de todos e isto pode ser motivo de novas exclusións sociais, culturais e escolares, dadas as diferenzas sociais e familiares observadas nas competencias e destrezas, en particular as lingüístico-culturais, o que as institucións escolares deben afrontar atentamente, dende a defensa da igualdade de oportunidades.

8. As novas tecnoloxías da información, ineludibles e necesarias, poden conducir a miúdo á segmentación e fragmentación informativa, e favorecer a pasividade cognitiva, impedindo unha correcta construción e articulación do coñecemento básico, esencial arma de autonomía, de adaptación crítica e de participación social consciente. Fronte á fragmentación informativa, a educación e as institucións escolares deben contribuír á sólida construción do coñecemento.

9. A loita pola igualdade de oportunidades educativas, como garantía do dereito de todos e todas á educación é complexa. Sabemos que a desigualdade de oportunidades ten que ver con variables derivadas das desigualdades económicas, con expresión familiar e clasista, pero ademais, sabemos que a súa superación non pasa só por medidas de índole económica, nin polos máis vulgarizados programas e accións de educación compensatoria e de discriminación positiva. O currículo oculto, as expectativas xeradas en relación co alumnado, os usos lingüísticos escolares canónico e outras diversas condutas poden moi ben limitar ou impedir tal desexable igualdade.

10. Neste senso, temos que facer notar que os fracasos escolares non son unha fatalidade biolóxico-hereditaria, pero tampouco unha simplista limitación de clase; as variables que os causan ou condicionan teñen raíces socioculturais máis fondas, en relación coa "mente cultural"; en relación, pois, coa caracterización cognitiva da cultura escolar e cos procesos, estilos e patróns que configuran a mente cultural do alumnado, o que nos confronta coa diversidade e coa heteroxeneidade cultural que subsiste alén da aparente homoxeneidade; e a escola e os educadores deben ser moito máis sensibles a estes elementos, máis nun caso como o galego no que tan notable ten sido a fenda entre a rica cultura popular e galega e a cultura escolar proposta, acrecentada agora coa presenza dos novos inmigrantes, coas súas específicas identidades culturais cos seus diversos graos de elaboración, consolidación e plasticidade.

11. En tanto que a educación debe atender entre as súas finalidades á formación para o desempeño profesional, para a vida activa, e en tanto que as estruturas e os mercados profesionais están modificándose e internacionalizándose, en parte como consecuencia dos avances científicos e tecnolóxicos, os sistemas educativos deben ser sensibles a esta realidade integrando na formación básica os precisos contidos e saberes, aínda que combatendo a lóxica neo-liberal do capital e dos mercados imperante, porque co seu entendemento do rendemento, da eficiencia e dos produtos escolares modifica, limita e contradí o sentido cultural, cívico e democrático da educación pública e das súas institucións e servizos para todos, ata o punto de poñela en risco de marxinalización e de subsidiariedade, cando o sector público debe vertebrar e articular o conxunto do sistema educativo.

12. Arredor das políticas educativas que falan de mellorar e de calidade da educación, ás que habitualmente vai asociada a noción mercantilista do rendemento escolar, hai unha priorización dunha racionalidade técnico-burocrática e unha deslexitimación do que podería conducir a unha racionalidade crítica, con apagamento das posibles perspectivas emancipadoras e cívicas da formación escolar, e un desprazamento dende a idea da comunidade educativa á idea de empresa eficientemente xestionada, observándose así un hibridismo, a través do que se asocian discursos de orientación construtiva (sobre a aprendizaxe do alumnado e os modos didácticos de intervención docente, por exemplo) con discursos que someten a utilidade da educación á produtividade económica; deste modo, o discurso sobre o currículo baseado en competencias, segundo as esixencias do mercado, podería ser refén de tal hibridismo.

13. A sociedade plural e aberta na que vivimos e na que se fan presentes novas minorías etno-culturais, que contribúen a crear espazos multiculturais ou multiétnicos, amósanlle igualmente retos á nosa educación en relación cos contidos culturais escolares necesarios e válidos para todos, cos valores e finalidades educativas, coa consideración do que son os patrimonios culturais comúns, coas identidades e co relativismo cultural.

Son contidos necesarios: aqueles que posibilitan que o alumnado poida adquirir instrumentos intelectuais cos que poder analizar, comprender e interpretar o mundo e as interaccións sociais do contexto no que vive e intervir nel de forma consciente e crítica; saberes transversais imprescindibles, como a lectura, a escritura e as matemáticas; a consecución de estruturas de aprendizaxe básicas para unha aprendizaxe permanente ao longo da vida; o dominio de capacidades e destrezas para a transferencia e aplicación de coñecementos; os que contribúen a delinear a personalidade e unha positiva e estable formación do carácter e os que desenvolven as dimensións estética e ética, neste caso sobre a base de valores democráticos e cooperativos.

Ao respecto, hai que facer notar que os programas escolares actuais están sobrecargados en contidos, adoito non relevantes dende o punto de vista educativo porque non serven como contidos básicos de formación, nin son relevantes e significativos para o desenvolvemento persoal e para as relacións sociais do alumnado.

14. É complexo e un importante reto transmitir e reconstruír na aprendizaxe escolar as conquistas da humanidade no campo do saber, da arte e dos dereitos humanos, como tamén dar a coñecer as dificultades de construción e creación de tal patrimonio e acadar que o alumnado aprenda a valoralo, conservalo e facelo crecer. É complexo adoptar unha perspectiva intercultural en interrelación creativa coas identidades culturais específicas que se manteñen e se proxectan cara ao futuro, buscando evitar por unha parte os efectos de fragmentación social que poden ocasionar as políticas proclives ao multiculturalismo e o respecto a-crítico ao relativismo cultural, pero tamén os repregues identitarios ou a destrución de identidades culturais por mor de políticas asimilistas.

15. En todo caso, o desenvolvemento de sociedades plurais e abertas debe tomar por base a promoción dos dereitos humanos de todos e todas como fundamento da educación en valores, como límite inviolable para toda política de apertura cultural, como referencia obrigada para unha educación multicultural e como garantía contra o exceso de relativismo cultural.

16. Esa maior presenza de modelos sociais abertos e plurais esixe un reforzo social do laicismo e dos seus significados cívicos e de racionalidade. A laicidade como principio que promove e favorece as liberdades de expresión, de conciencia, de creación e de difusión, e que implica como contrapartida o respecto ás lexitimas e particulares conviccións espirituais e opcións ideolóxicas, sempre que elas sexan respectuosas do pluralismo, xa que o laicismo rexeita toda filosofía única de Estado e todo adoutrinamento ideolóxico ou relixioso, polo seu dogmatismo, pois non é sinónimo de neutralismo ante os valores e as prácticas sociais. O laicismo non impide nin debe prexudicar o coñecemento dos feitos relixiosos que son parte da historia e do patrimonio e herdanza cultural.

A educación que queremos

17. A educación das persoas debe facer posible o desenvolvemento de todas as capacidades e competencias potenciais, o que inclúe a aprendizaxe da autonomía, a capacitación para formular e resolver problemas básicos de vida e a educación en valores éticos, cívicos, morais e estéticos, así como a disposición dunha acusada conciencia sobre as problemáticas sociais, culturais e ambientais máis agudas do noso tempo.

18. Unha educación para o éxito e promotora de igualdade; que recoñeza a diversidade e integradora; contraria ás diversas manifestacións de exclusión humana; que recoñeza os dereitos e tamén as enerxías e as necesidades educativas dos nenos e das nenas e dos mozos; que contribúa a construír o sentido da laboriosidade, da responsabilidade cooperativa, da liberdade solidaria, e que faga posible a expresión e comunicación libre, ademais da análise crítica da realidade.

19. Todas as persoas son educables, segundo as súas capacidades, e o sistema educativo, que prepara para unha sociedade democrática, debe asegurar esta educación con igualdade de oportunidades, a través do adecuado ensino básico, cos mesmos obxectivos para todos e unha traxectoria similar de estudos. Por iso, débese intervir dende a educación, xunto a outras instancias sociais, para reducir ou eliminar os condicionantes da desigualdade sociocultural presente na nosa sociedade, sendo conscientes de que a pesar das diferenzas, os nenos son iguais por natureza. E por todo iso é desexable buscar un nivel satisfactorio de logros para todos, a través das pertinentes adaptacións curriculares nos casos precisos, evitando radicalmente a segregación.

20. Unha educación sostida sobre a aprendizaxe activa impulsada, mediada e guiada por profesores/as que, dende a súa formación e dende o seu coñecemento de como a intelixencia aprende, sexan capaces de favorecer a adquisición de coñecementos organizados, o desenvolvemento de destrezas e a progresiva capacidade de comprensión por parte do alumnado.

As institucións escolares e a cultura escolar

21. As institucións escolares para a educación básica son espazos organizados para a socialización, a aprendizaxe, a formación, a protección e a convivencia, que teñen presente a globalidade dos nenos e dos mozos, coidando pois, tanto do desenvolvemento intelectual como do físico, do emocional e do moral, en tanto que tamén estas institucións son ou deberan ser comunidades morais, onde se desenvolven as conviccións axiolóxicas, a convivencia, a cohesión social e o sentido da corresponsabilidade democrática.

22. Son espazos nos que se aviva o desexo de saber e de aprender; onde se forma o xuízo crítico e onde se reconstrúe criticamente o coñecemento en relación co mundo, a herdanza cultural, a sociedade e as relacións sociais; espazos abertos, pois, aos seus contextos, guiados pola racionalidade pedagóxica e xeradores de cultura escolar relevante para o alumnado.